

Koppel het verleden aan het heden

Interview met Dick van Straaten

Dick van Straaten is lerarenopleider aan de Hogeschool van Amsterdam. Hij promoveerde in 2018 op een onderzoek naar hoe de relevantie van het schoolvak geschiedenis onder leerlingen kan worden vergroot.

Op hogescholen en universiteiten wordt steeds meer vakdidactisch onderzoek verricht. Wat is het nut hiervan? Wat kunnen leraren geschiedenis met de resultaten hiervan in de klas? Welke lessuggesties levert het onderzoek op? In de eerste aflevering van deze nieuwe serie is het woord aan Dick van Straaten.

Wat is volgens jou het nut van vakdidactisch onderzoek?

Ik denk dat het goed is om vakdidactisch onderzoek te verrichten. In het verleden was het heel gangbaar om allerlei zaken te beweren over hoe geschiedenisonderwijs gegeven moet worden, terwijl dat niet bewezen was. Daar heb ik mijzelf ook schuldig aan gemaakt. Het onderzoek is nodig om vakdidactische theorieën in de praktijk te testen. Dat is denk ik ook het nut van onderzoek voor leraren, dat theorieën over didactische aanpakken getest worden in de klas.

Wat is voor jou de aanleiding geweest om onderzoek te doen?

Studenten en leraren hebben te maken met leerlingen die zich hardop afvragen waarom ze iets moeten leren over 'mensen die allang dood zijn'. Hoe kun je leerlingen in de les laten zien dat geschiedenis ertoe doet? Eindtermen van curricula spreken deftig over 'historisch

beseft' en de 'betekenis van het verleden voor het heden'. Maar hoe werk je dat concreet in de les uit? Wat zijn didactische aanpakken die werken?

'In het verleden was het heel gangbaar om allerlei zaken te beweren over hoe geschiedenisonderwijs gegeven moet worden, terwijl dat niet bewezen was'

Wat is dat eigenlijk, historisch beseft?

Historisch beseft zou volgens mij het overkoepelende doel van geschiedenisonderwijs moeten zijn. Dat staat ook in de VGN-uitgaven *Bij de Tijd 1, 2 en 3*. Het gaat erom dat leerlingen kennis van het verleden leren gebruiken om zich te oriënteren op heden en toekomst. Dat is de meest wezenlijke functie van geschiedenis.

Dick van Straaten

Wat zijn voor jou de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek?

Ik heb op basis van inzichten uit de geschiedtheorie, leerpsychologie en onderwijsfilosofie vastgesteld hoe geschiedenis kan bijdragen aan persoonsvorming, burgerschapsvorming en aan begrip van het menselijk bestaan in de tijd. Op basis van deze drie relevantiedomeinen heb ik een gevalideerde vragenlijst ontwikkeld die leraren kunnen gebruiken om te meten hoe leerlingen denken over de relevantie van geschiedenis. Een belangrijke uitkomst was ook dat het werken aan de drie relevantiedomeinen betekent dat je in de les moet kiezen voor een benadering waarin het heden een rol speelt. ▶

Matthijs Wieldraaijer is redacteur van Kleio.

Rechts: Belgische vluchtelingen tijdens de Eerste Wereldoorlog doen de was in een tentenkamp in Nederland. Foto: Nationaal Archief. Onder: Een Eritrese vluchteling doet de was in een vluchtelingenkamp in Tunesië. Foto: Godong/Alamy Stock Photo.

Een andere uitkomst is dat je vier didactische aanpakken beschrijft waarmee docenten in hun lessen op een systematische manier het heden met het verleden kunnen verbinden.

Ja, in de eerste plaats door in de les te werken met analogieën. Dan vergelijk je verschijnselen uit het verleden met analoge verschijnselen in het heden. In de tweede plaats kun je lange lijnen trekken vanuit het ver-

leden naar het heden, bijvoorbeeld door de ontwikkeling van het verschijnsel burgerschap te bestuderen van de oude Grieken tot nu. In de derde plaats kun je leerlingen toekomstscenario's laten schrijven. Bijvoorbeeld als je les hebt gegeven over de Koude Oorlog, dan kun je leerlingen de opdracht geven om de relatie tussen de Verenigde Staten en Rusland in de toekomst te beschrijven met gebruikmaking van kennis van de Koude Oorlog. Dat is ook een manier om kennis van het verleden te gebruiken. In de vierde plaats kun je lesgeven over algemeen menselijke vraagstukken – tijdloze kwesties – zoals de verdeling van macht, religie, migratie. Je kunt dan kijken hoe mensen met deze kwesties in het verleden zijn omgegaan. Op die manier kunnen leerlingen benaderingen die wij vandaag de dag kiezen, spiegelen aan wat mensen in het verleden hebben gedaan.

Welke van deze didactische aanpakken werkte het beste?

Ik heb er drie getest in de klas. Het werken met lange lijnen was voor leerlingen het moeilijkst. Zij vonden het lastig omdat je daar veel kennis voor nodig hebt. De aanpak die het meeste succes had, was het werken met analogieën. Dat is een effectief leermiddel gebleken.

Leerlingen gaven aan het te waarderen dat op deze manier het heden in de geschiedenisles wordt betrokken. Door vergelijkingen te maken kwamen ze tot nieuwe inzichten over het heden.

Heb je dat ook getest in de praktijk?

Ja. Voor mijn onderzoek heb ik een lessenserie gemaakt over migratie door de tijd heen. Het vraagstuk waar leerlingen zich over bogen was: hoe gaan samenlevingen om met migranten? In het onderzoek kreeg een groep leerlingen les over voorbeelden van migrantengroepen uit verschillende tijdvakken zonder dat ze ertoe werden aangespoord om vergelijkingen met het heden te maken. In de andere groep vergeleken leerlingen de historische migratievoorbeelden met hedendaagse migratie. De veronderstelling was dat bij deze tweede aanpak leerlingen geschiedenis gaan gebruiken om beter zicht te krijgen op het hedendaagse vraagstuk van immigratie en integratie. En inderdaad zag je leerlingen uit de tweede groep kennis van het verleden gebruiken om hun oordeel te onderbouwen over hedendaagse migratie. Op die manier gebruikten zij kennis van het verleden om zich te oriënteren op het heden.

Relevantie is een belangrijk begrip in jouw onderzoek. Je bent nagegaan of leerlingen het vak geschiedenis relevanter gaan vinden als ze vergelijkingen moeten trekken met het heden. Hoe zit dat?

Uit onderzoek blijkt dat leerlingen geschiedenis wel een interessant en leuk vak vinden, maar niet zo nuttig. Maar na afloop van de migratielessen gaven leerlingen aan dat ze op deze manier wel merkten dat geschiedenis een belangrijk vak is. In de nagesprekken met leerlingen gaven ze aan dat het vergelijken van het verleden met het heden een meerwaarde had. Bovendien hadden ze het idee dat ze het tijdvakkenkader konden gebruiken om zicht te krijgen op thema's in het heden en verleden.

Voor jou heeft het vak geschiedenis drie onderwijsdoelen, namelijk persoonsvorming, burgerschapsvorming en inzichten in het algemeen menselijk bestaan. Heb je ook onderzocht of het werken met analogieën een effectieve bijdrage levert aan die doelen?

Vóór en na de lessen over migratie in heden en verleden hebben leerlingen de relevantievragenlijst ingevuld. Daaruit bleek dat zij voor alle drie doelen de relevantie van geschiedenis meer inzagen. De verschillen waren significant, maar er is meer onderzoek nodig om te achterhalen voor welk doel het werken met analogieën het meest geschikt is.

Je hebt het in je onderzoek vaak over het gebruiken van kennis van het verleden om je te oriënteren in het heden. Hoe zit het met de oriëntatie op de toekomst? Gebruiken leerlingen kennis van het verleden om hoopvolle verwachtingen of juist angsten uit te spreken? Leren zij te denken in oplossingen van

hedendaagse problemen? Wagen zij zich aan voorspellingen?

Dat is een goede vraag. Ik heb dat in het hoofdonderzoek niet gedaan. Dat had wel gekund, denk ik. Ik herinner me nu van het onderzoek een leerling die daar uit zichzelf mee kwam, terwijl dat niet mijn vraag was. Deze leerling sprak in termen van oplossingen van het migratievraagstuk, en dan heb je het natuurlijk over de toekomst.

‘De aanpak die het meeste succes had, was het werken met analogieën. Dat is een effectief leermiddel gebleken’

Welke rol zie jij weggelegd voor historisch redeneren in het geschiedenisonderwijs?

Een van de uitkomsten van het onderzoek is dat leerlingen die goed zijn in historisch redeneren ook goed analogieën kunnen analyseren. Leerlingen moeten namelijk onder andere verandering en continuïteit beschrijven en oorzaak-gevolgrelaties leggen. Historisch redeneren is dus heel belangrijk voor het type onderwijs dat wil bijdragen aan het historisch besef van leerlingen.

Volgens het rapport van de commissie-De Rooy is een kader van tien tijdvakken een geschikt instrument om historisch besef aan te leren. Kun je uit jouw onderzoek concluderen dat de tien tijdvakken als didactisch instrument hebben gefaald?

Dat zou ik niet zo zeggen. Ten eerste denk ik dat het tijdvakkenkader in de praktijk niet werkt zoals het ooit bedoeld was, namelijk als een didactisch instrument om jezelf te oriënteren in de tijd. Ten tweede is het tijdvakkenkader te omvangrijk om echt goed te kunnen testen

in een onderzoek zoals ik dat voor ogen had. Ik heb het dus niet in mijn onderzoek meegenomen. Wel kun je stellen dat leerlingen het tijdvakkenkader als achtergrondkennis nodig hebben om met analogieën en algemeen-menselijke vraagstukken te kunnen werken.

Hoe moet volgens jou een nieuw geschiedeniscurriculum eruit zien?

Dat zou een curriculum zijn waarin door analoge verwijselen te bestuderen een verbinding wordt gemaakt tussen heden en verleden en ook vooruitgeblikt wordt op de toekomst. Dat is dus een curriculum waarin kennis van het verleden wordt toegepast in hedendaagse contexten. In de onderbouw zouden leerlingen dan les kunnen krijgen in een tijdvakkenkader en in de bovenbouw zou je dan wat meer kunnen gaan werken met analogieën. Dit is ook wat leerlingen en leraren die aan het onderzoek deelnamen voorstelden.

En hoe moet dan een centraal examen eruit gaan zien? Krijgen leerlingen een casus voorgelegd?

Ik weet niet of zo'n casus in een centraal examen of in een schoolexamen moet worden aangeboden. In het schoolexamen kan in elk geval met casusvergelijkingen geëxperimenteerd worden. Het is een manier om geschiedenis te gebruiken en betekenisvol te maken. In het buitenland zijn er wel examens waarbij leerlingen een casus krijgen voorgeschiedeld met bronnen waarbij ze een beargumenteerd oordeel moeten vellen. ■

Lesmateriaal

Wil je ook werken met historische analogieën in de klas? Het door Dick van Straaten gemaakte lesmateriaal over migratie is te downloaden op www.vgnkleio.nl.